

BAČOVA ŽENA

(PODĽA IVANA STODOLU)

Tomáš Grega, Alena Pajtinková

SLOVENSKÉ KOMORNÉ DIVADLO MARTIN UVÁDZA

BAČOVA ŽENA

podľa IVANA STODOLU

ÚPRAVA **LUKÁŠ BRUTOVSKÝ, MIRO DACHO**

DRAMATURGIA **MIRO DACHO**

SCÉNA **PAVEL BORÁK**

KOSTÝMY **MARKÉTA SLÁDEČKOVÁ**

HUDBA (VÝBER A KOLÁŽ) **LUKÁŠ BRUTOVSKÝ**

s použitím skladieb: Jevgenij Iršai *Penetration, Slovakia, my Love*
Ľubica Salamon Čekovská *Kukucks Winterlied*

Peter Martinček van Grob *Torus*

Eugen Suchoň *Čo hučí hora z mužského zboru O horách, op. 8*

VIDEO **MATOUŠ ONDRA**

VÝTVARNÁ SPOLUPRÁCA **MICHAELA A JURAJ POLIAKOVCI**

CHOREOGRAFIA **STANISLAVA VLČEKOVÁ**

RÉŽIA **LUKÁŠ BRUTOVSKÝ**

PREDSTAVENIE VEDIE **JANKA NOSÁLOVÁ**

TEXT SLEDUJE **IVANA MATUŠOVÁ**

PREMIÉRA 9. A 10. 6. 2023 V ŠTÚDIU SKD MARTIN

TRETIA PREMIÉRA DIVADELNEJ SEZÓNY 2022/2023.

585. PREMIÉRA SLOVENSKÉHO KOMORNÉHO DIVADLA MARTIN.

SCÉNU, STAVBU, OSVETLENIE, VIDEO, ZVUK, REKVIZITY, KOSTÝMY A MASKY POD VEDENÍM ANDREJA AGRICOLU, PETRA KLAUDÍNYHO A MARIÁNA FRKÁŇA REALIZOVALI: MÁRIA BRACHŇÁKOVÁ, NINA MALKOVÁ, SOŇA MUŠÁKOVÁ, ANNA PAULOVIČOVÁ, TATIANA GOLDMANNOVÁ, JURAJ BOJNICKÝ, JAROSLAV DAUBNER, JAROSLAV FÁBRY, TOMÁŠ HAD, PAVOL JANSKÝ, MATEJ KRAMÁR, JÁN KURHAJEC, VLADIMÍR MIHALIK, MATEJ NERADIL, PETER PECKO A ZDENEK POLÁŠEK.

OSOBY

EVA

ONDREJ

MIŠO

MATKA

BAČA MRNČO

SPRÁVCA

SPRÁVCOVÁ

1. VALACH

2. VALACH

ONDREJKO

MIŠKO

OBSADENIE

ALENA PAJTINKOVÁ

TOMÁŠ GREGA

JÁN DOBRÍK

EVA GAŠPAROVÁ

MICHAL GAZDÍK

FRANTIŠEK VÝROSTKO

ĽUBOMÍRA KRKOŠKOVÁ

JAROSLAV KYSEL

MATEJ BABEJ

ZUZANA ROHOŇOVÁ

MATEJ BABEJ, MARIÁN FRKÁŇ a. h.

Ján Dobrík, Eva Gašparová, Michal Gazdík, Tomáš Grega

OTÁZKA PRE IVANA STODOLU

V roku 1928 mala premiéru Bačova žena. Tragédia, jedna z vašich najúspešnejších hier. Videli sme ju aj v televízii v novom nastudovaní. Od väčšiny vašich diel s komediálnym satirickým zameraním sa ostro odlišuje. Hra rieši pomerne nezvyčajný morálny konflikt. Vychádzali ste pri jej písaní zo skutočného príbehu?

Ani neviem, či táto hra bola najúspešnejšia. V Jugoslávii prenikli vari viac *Čaj u pána senátora*, *Jožko Púčík* a zase v Čechách *Marína Havranová*. *Čaj u pána senátora* preložil v Leningrade prof. Savickij, aj ju vydal knižne, a *Jožka Púčíka* teraz zaradili do akcie Československé hry v Sovietskom Rusku a budú ho hrať ruskí herci vraj v 120 mestách.

Bačova žena bola veľmi navštevovaná v Bratislave, a to v réžii Karola Zachara. Čítal som v novinách, že sa našli návštevníci, ktorí si ju dvanásťkrát pozreli.

Sú viaceré verzie, ako som na fabulu tejto hry prišiel. Boli sme po vojne a čítali sme prípady, že muž, viac rokov zajatý v ruskom zajatí, omylom bol upovedomený, že mu manželka doma zomrela a dostavil sa so ženou Ruskou. Jedno je isté. Z USA prichodili po vojne chlapi s veľkými zárobkami. Dolár mal vysokú cenu, naša koruna malú. Stalo sa, že som sedel v čakárni známeho advokáta a z kancelárie vychodil statný robotník v americkom šate. Podpísal nejaké pismo, zmluvu a spokojný vychodil von. Môj priateľ advokát sa usmial a ukázal na odchádzajúceho, že: „Tento urobil obchod, o akom ani nesníval. Za sedemtisíc dolárov kúpil sedemstotisícový majetok s kaštieľom, lúkami, horou, fundus s inštruktusom od istého zemäna. Obaja sú s obchodom spokojní.“ Myslím si, hlavne Američan, lebo za tie do-

láre by v USA bol kúpil kúsok poľa. Dolár vtedy kupovali po sto korún.

Zamyslel som sa. Keby som tak pribájal ženu do rozprávky, ktorá sa následkom nepravých správ vydala za iného. Do toho deti od oboch mužov a máš drámu pre Janka Borodáča hotovú.

Aj som sa zašiel do Dolnej Lipovej a za týždeň bola hra hotová. Fabula veľmi jednoduchá a nie komplikovaná, teda rýchle vypracovaná. Zahrali ju nebohý Laco Droppa a Nelka Hrianková hneď na Vianoce ešte na javisku v Čiernom orlovi. Krátko potom SND v Bratislave s Borodáčovou a Borodáčom. Hra potom pochodila po celej republike. Veľmi sa zišla. Ochotníci ju s nadšením hrali. Nezabudnem na túto epizódu. Ležal som na klinike s podozrením zápalu pľúc. V izbičke sme ležali štyria. Ja som pravda nepovedal, že som spisovateľom. Navštívil ma môj už nebohý švagor a hlasne sa spytoval, že „kde je ten Ivan Stodola?“ Na susednej posteli sa ozval roľník z Cífera: „Akýže to Stodola?“ Švagor vykrikoval: „Nuž, ten čo napísal *Bačovu ženu*.“ A Cíferčan: „Nuž, veď sme tú hru u nás hrali a ja ju viem ešte aj dnes naspamäť.“ A srdečne mi ruky stískal.

IVAN STODOLA O SVOJICH DRAMATICKÝCH ZAČIATKOCH A O BAČOVEJ ŽENE

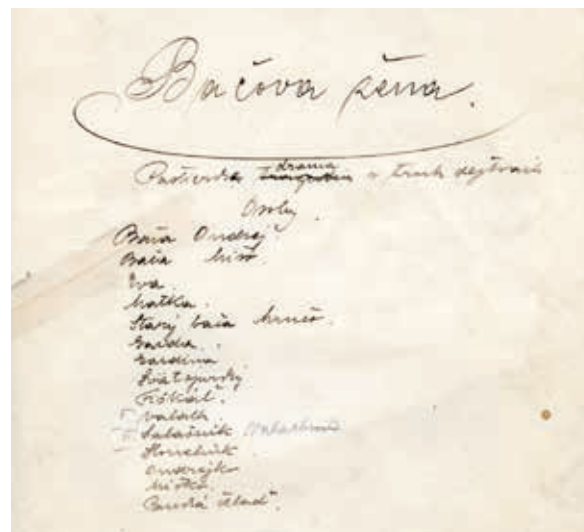
Napísal som teda frašku *Náš pán minister*. Dal som ju prečítať Tidovi Gašparovi, ktorý letoval práve v Korytnici. Na moje prekvapenie mi po prečítaní povedal, že frašku ihneď zaslal Borodáčovi. Ešte väčšmi ma prekvapilo, keď mi z ND napísali, že dátum premiéry je vtedy a vtedy. Zašiel som i na generálnu skúšku a zúfal som z dejstva na dejstvo. Hru režisér Borodáč prerušoval, nešlo to, opakoval výstupy. Mne sa celá hra zdala byť takou naivnou, že som sa po skúške vytratil na stanicu – a pred premiérou som utiekol. No kritika aj príbuzní a známi sa vyslovili o predstavení slušne, začínal som mať dojem, že hra nebola teda celkom zlá. Potom sme sa častejšie stretávali s Borodáčom a on ma stále animoval: „Píš, píš, my to zahráme!“

Celkové spracovanie hry som si ponechal na prázdniny. Najlepšie sa mi písalo, keď som bol sám a kde ma nik nepoznal. Na Slovensku bolo známostí primnoho, utiahol som sa teda niekoľko ráz do Dolnej Lipovej pod Jeseníkmi. Tam som obyčajne nenašiel známeho, ak sa trafil taký, stránil som sa ho. Býval som zahrúžený celý deň len do hry. Prisadol som si k stolíku o ôsmej ráno, písal som do dvanástej, po prechádzke som si poležal a písal som až do ôsmej, deviatej. Nejedol som, len suché zemle a vodné nákypy, večer podľa návodu víno. Vyfajčil som asi päť-šesť cigár denne. Na stole som mal rozložené lístky z notesa. Pamätám sa, že prvé dejstvo *Bačovej ženy* som napísal za deň, druhé za dva dni, tretie za tri dni. Za týždeň som mal hru hotovú a zaujímavé, že na tejto som aj pri nasledujúcich vydaniach najmenej menil. Prípisujem to dokonalej koncentrácii.

Aj na polovačky, hoci sám som nestrielal. Tešil som sa skôr pohľadom na krásny západ slnka a príchod rána, svit, prvé lúče východu. Raz, bolo to tiež na polovačke, nocoval som na salaši pod Podrohom v Demänovskej doline. Valasi dojili ovce a odvárali žinčicu. Besedovali sme spolu dlho do noci. Bača bol veľmi zhovorčivý, možno aj pod vplyvom niekoľkých kalištekov tvrdého. Poľovníci už chrápali a on mi ešte rozprával o tajuplných udalostiach v hore – o žene baču, ktorá sa bez vlastnej viny ocitla v zúfalom položení, keď sa

Minulé leto som sa znova zatúlal do Podroh. Kolibu salaša som našiel zhnitú, po košari ani znaku. Len zakvitnutá lúka prezrádza, že sa tu košiar niekedy nachodil. Prekrásne lúčne kvety vykvitli asi z vysypanej debničky poľského semiačkara.

Titulný list Stodolovho rukopisu Bačovej ženy.

Bratislavské Národné divadlo sa vždy viac zdokonaľovalo. Keď pripravovali *Bačovu ženu*, zistil som, že nemajú národné kroje, ba ani sa veľmi o ne nestarali. Obával som sa, že ju zahrajú v operných krojoch z *Predanej nevesty* alebo *Carmen*. Zakúpil som teda kompletne všetky kroje mužské i ženské, aj s opaskami, valaškami, krpcami. Ani sa mi divadlo veľmi nepoďakovalo. Vyzdvihol to jedine Jozef Sivák v Slováku.

Bačovu ženu sme po prvý raz hrali v Mikuláši a kroje sme si vypožičali z Ilanova. Aby sa vedeli poobliekať, zavolali sme baču Kráľa z ilanovskej koliby. Po predstavení som sa opýtal, ako sa mu predstavenie páčilo? Veľmi prudko odpovedal, že „nie“. A to už reku prečo? „Nuž, prosím, po prvé, cedilko má bača pri cedení žinčice držať v dvoch ukazovákoch, nie v celej ruke; a po druhé, bača nesmie dávať honelníkom črpák žinčice, ale len valachom. Akožeby to bolo? Honelník sa musí obslúžiť sám.“

Na *Bačovu ženu* mám ešte inú rozpomienku. Na premiére som nebol v Bratislave, lebo som cestoval po Itálii. Bol som s lekárskou výpravou v Ríme na protituberkulóznom kongrese. Mali sme 75 %-nú zľavu na železnici, zcestoval som teda až na Sicíliu do Palerma. Naspäť idúc sme navštívili Veronu a tam sme práve v ten deň premiéry sedeli v nejakej krčmičke pri víne s kolegami. O pár dní som cestoval cez Bratislavu a navštívil divadlo, kde dávali už po tretí raz *Bačovu ženu*. Divadlo bolo trápne slabo navštívené. České činohry mali nepomerne viac návštev, lebo českého úradníctva bolo v Bratislave veľmi mnoho a zaujímalo sa hlavne o českú scénu.

Bačovu ženu o asi dvadsať rokov neskoršie spracovali na film Varuj. Spracoval to Paľo Bielik, ktorý hral aj baču Ondreja. Tomu primerane sústredil celý dej na seba, takže by správnejšie bolo dať filmu názov *Bačovej muž*. Scény boja Evy o deti a sociálne motívy, keď chcel ženu získať, zapadli. Slovo „varuj“ som ale celkom iste ja uviedol do bežnej literatúry.

Najväčší neúspech som utŕžil na premiére *Bačovej ženy* v Mikuláši. Salašnícku náladu a život sme chceli oživiť aj tým, že sme známeho baču K. popýtali, aby podonášal potrebné háby, a najmä predpísané rekvizity. Bača K., ktorý nám, ná-

*Olga Borodáčová
Országhová ako Eva
v prvej inscenácii
Bačovej ženy na pro-
fesionálnom javisku,
SND 1928.*

ruživým návštevníkom salaša, veľa pekných rozprávok rozprával, došiel, ako sa patrí, s naloženým vozom na dvor Čierneho orla. Keďže naši predstavitelia, v civilnom povolani doktori a inžinieri, boli celkom neznalí ľudia čo do bačovských zvykov, pomáhal im pri obliekaní sám bača K. Pamätám, že hlavne s obúvaním krpcov a zapletením remenných šnúrok bolo veľa roboty. Baču K. sme umiestnili medzi publikum. Po treťom dejstve som bol najviac zvedavý, ako hra pôsobila na pravého baču, ktorého kus života a utrpenia chcela hra znázorniť.

Aj prišiel zas za kulisne a pomáhal pri odmontovaní krpcov a sťahovaní hrubých valašských nohavíc. Bol síce zachmúrený, no ja som predsa len reskíroval otázku: „Nuž, bača K., akože sa vám to páčilo?“ Nevrló odpovedal: „Zle.“ „Nuž a prečo?“ „Nuž, prosím, to, že bača vzal cedilko do dvoch prstov, a nie do troch, by som ešte prepáčil, ale že bača rozdával črpáky žinčice valachom, ba ešte aj tomu chlapčiskovi honelníkovi, to už nie, prosím, také sa stať nemalo.“ „Nuž a akože to malo

byť?“ spýtal som sa ustrašený. A bača K. v plnom povedomí svojho stavovského sebavedomia rozhorčene vyhlásil: „Bača si len sebe nabera žinčice, valachov a honelníka nebude vari bača obsluhovať. Tí si sami vezmú, keď im bača rozkáže. Nuž, zle to napísali, pán doktor.“

Je milým zvykom mnohých ochotníkov, že svoju trému pred vystúpením prekonávajú potúžením sa. Chybou je len, že nebývajú zachovávané predpisy o dózach maximálnych, stredných a smrteľných. Ľahko si predstavíme, do akej trápnej situácie sa dostane autor, ak je súčasne i šepkárom, keď pred vytiahnutím opony zistí, že všetci traja účinkujúci prestúpili dosis maximalis pro die a nadobudli síce milú náladu, ale úlohy úplne zabudli, ba v dôsledku utlmenia zvukového centra v mozgu – nedopočujú ani šepkára.

Uvedené dva skeče stali sa obeťou prekročenia dózovania a hra vyznela tak, že som účinkujúcim spoza kulís skoro do ucha vetu za vetou šepkal. Oni ich potom ochotne síce, ale zle reprodukovali. Obecenstvo sa zabávalo nie na obsahu, ale na zúfalstve účinkujúcich.

Božechráň predpísať nápoj na scénu. Ochotníci to zachovávajú doslovne. Videl som raz, ako kmotrovia vypili na javisku za tridsať minút celý liter vína. V inej hre sa fľaša šampagneru minula za pol dejstva. Radšej ani nespomeniem, ako tie dialógy vyzneli.

Oľgu Borodáčovú pozvali ochotníci na vidiek zahrať Evu v *Bačovej žene*. S úsmevom rozprávala, že účinkujúci boli takí podgurážení, až sa obávala, či jej niektorý nespadne do náručia.

Zdroj (ak nie je uvedené inak): Stodola, Ivan,
Sládeček, Ján *Súborné dramatické dielo III*.
Bratislava : Divadelný ústav, 2010.

Tomáš Grega, Eva Gašparová

Michal Gazdík

Geno Senčić

CHORVÁTSKY POHĽAD NA BAČOVU ŽENU

Jediná Stodolova dráma, ktorá priamo opisuje sedliacky život, *Bačova žena*, dráma v troch dejstvách, odohráva sa v dnešných časoch, kdesi v hornatých krajocho Slovenska, pod Tatrami. Predstavuje život pastierskej rodiny, ktorá slúži veľkostatkárovi Svätajurskému. Prvé dejstvo odohráva sa v chudobnej sedliackej izbe, kdesi na okraji statkárskeho dvora, druhé dejstvo v izbe kaštieľa a tretie na salaši vo vrchoch.

V *Bačovej žene* podal Stodola silne, elementárne a súčasne i nadovšetko poeticky a predovšetkým úprimne ako ani v jednom inom svojom dramatickom diele, odraz svojej rodnej zeme. Rodinná tragédia, vlastne tragédia Evy, matky a ženy, o ktorú bojujú dvaja muži, podaná je v rámci realistického, a predsa je v nej mnoho lyrickej teploty, ktorou je nasiaknutý život slovenských sedliakov-pastierov a slovenskej prírody. Pastiersky život, milý zvuk ovčích zvončiek, vôňa ihličnatých lesov pod Tatrami i žinčice v nádobách pastierskych kolíb a nefalšovaný dych toho najautentickejšieho a najpôvodnejšieho slovenského, čo je v podstate slovenského sedliaka-horala, je rámec, v ktorom je umiestnená *Bačova žena*. Ale vyskytla sa zaujímavá skutočnosť, že tento rámec je natoľko výrazný, že už prestáva byť len rámcom pre hlavnú dramatickú niť, tragédiu Evy, a mohlo by sa povedať, že sa stáva paralelným motívom. Nie je to nijaké zlo, lebo autor nám tým dal čosi cennejšieho, než je iba dobrá dráma, akú môže napísať každý dobrý dramatik. Napísal typicky slovenskú drámu, ktorú môže napísať iba slovenský dramatik. Tie dva motívy, Evin a sedliacky-pastiersky (nie je iba takzvaný folklór, ale živý odraz života), prepletajú sa a dopĺňajú tak, že majú skoro rovnakú pôsobivosť, a to takým umeleckým spôsobom, že jeden nie je na úkor druhého. Ak by sme na javisku chceli hľadať podobnú pôsobivosť, našli by sme ju v opere *V doline* od Eugena d'Alberta, kde osud pastiera Pedra umelecky dopĺňa glorifikácia krásy hôr

a pastierskeho života. Pre Stodolovu hru nie je to na škodu aj preto, lebo okrem tohto sedliacko-pastierskeho života správa ústredný tragický motív Evin ešte niekoľko motívov: motív sťahovania Slovákov do Ameriky (ku ktorému motívu nebude od veci vrátiť sa), potom motív zanikania starých slovenských statkárskeho rodín, ktorý je predajom majetku Svätajurských, bohužiaľ, len letmo nadhodený, iba natoľko, natoľko to autor potreboval pre svoju fabulu; tento motív zaslužil by si osobitné dramatické spracovanie a aj motív Ibsenových „zjavení“ Ondrejovej matky, ktorá, vedená veľkou materinskou láskou, cíti, že jej syn v Amerike žije, hoci ho všetci už päť rokov pokladajú za mŕtveho. Tento motív využil autor pre získanie veľmi mocných akcentov, a počúvajú starého, ako hovorí, že musí ísť domov, lebo už sa zmrklo, a každého súmraku prichádza jej syn na rozhovor, ako by sme počuli vo vízii o „bielych koňoch“ z Ibsenovho *Rosmersholmu*. Ibsenovi je veľmi blízka aj scéna v prvom dejstve, hneď po odchode starého na „schôdzku s Ondrejom“, keď Mišo učí syna, ako sa hádže valaška, a syn, keď otec naráta do troch, má hodiť valašku do dvier, na ktorých sa náhle ozve Ondrejovo klopanie, práve ako v Ibsenovom *Stavitelovi Solnessovi*, keď sa, povedali by sme, na Solnessovu sugesciu ozve trojnásobné zaklopanie a vo dverách sa ukáže fatálne Hilda Wangelová.

Ústrednou osobnosťou drámy je Eva, a to viac tým, že sa okolo nej a pre ňu vyvíja dráma, než tým, že jej osobnosť autor bol postavil do popredia samou psychologickou vypracovanosťou, aké príklady sme videli v osobnosti Svätopluka a Viktora Žiaranského. Množstvo textu, ktorý hovorí herec, nie je, pravdaže, podmienkou pre psychologickú vypracovanosť jednotlivých dramatických osobností, ale aj pri veľmi známych dielach zriedkavé sú úlohy, kde iba niekoľkými ťahmi a bez dlhého textu sa autorovi podarilo dať postave plastiku a presvedčivosť. Eve autor nedal mnoho textu, v tomto ohľade bol neobvyčajne veľmi sporivý v druhom dejstve, kde sa medzi ňou a Ondrejom očakáva „veľká scéna“, a ešte väčšmi pred koncom drámy, kde predsa bolo potrebné pripraviť Evinu samovraždu, ktorá prichádza ako je-

diné možné východisko z jej duševnej krízy, ale kde by sme predsa radi hlbšie nazreli aj do búrok, ktoré zúria jej vnútorom. Úloha Evy je intonovaná viac na vnútorné prežívanie (preto vyžaduje veľmi dobrú herečku) než na vonkajšie spory a jej repliky sú spravidla veľmi krátke; v druhom dejstve napríklad až príliš krátke, kde ide o také veľké veci, ako sú tie, keď sa Eva má rozhodnúť medzi dvoma mužskými, ktorých, ako vraví, obidvoch miluje, alebo keď sa má zriecť možno aj obidvoch, aby jej zostali deti. To si môžeme vysvetliť dvoma spôsobmi. Alebo to spisovateľ urobil vedome v presvedčení, že jednoduchá sedlička nikdy mnoho nehovorí, lebo svoje duševné náklady nevie vyjadriť vhodnými slovami, alebo Stodolovi „menej sedia“ ženské figúry, takže mu ony dramaticko-psychologicky vyjdú bledšie ako mužské figúry, k čomu sa ešte neskôr vrátíme. V každom prípade ako dramatická osobnosť Eva nemá takú silu a divákovi sa nevreže tak do pamäti ako Svätopluk alebo Viktor.

Autor nám zostal dlžen aj jasnejšie vysvetlenie Eviných citov vo veci výberu medzi dvoma mužskými. Eva síce sama prisahá Ondrejovi, že miluje aj jedného, aj druhého, a keď jej Ondrej hovorí, že je to bláznovstvo, lebo dvoch nemožno milovať, odpovedá, že môže, lebo sa to tak stalo. Ale divák predsa cíti, že Eva je viac naklonená Mišovi, čo je aj pochopiteľný ľudský výsledok – následok spoločného päťročného života, a že v tom začne váhať až vtedy, keď jej ženskú márnivosť začne mámiť bohatstvo a majetok, ktoré na ňu prepísal Ondrej. Ale Eva predsa premohla všetky tieto pochopiteľné ľudské a ženské slabosti, odmietla Ondrejovo bohatstvo a chcela s Mišom utiecť do neznáma, do Ameriky, možno aj do najväčšej biedy a tým jej osobnosť ani na chvíľu nestráca sympatie, lež ona, plná vysokej etiky aj ženy, aj matky, chabro nesie svoju tragickú vinu do konca, keď je nôž jediný východisko a vyjasnenie aj pre ňu, aj pre diváka. Dielo tým získava klasický postulat tragédie, že hlavný hrdina na konci telesne trpí, ale duševne víťazí.

Obidvaja mužskí dramaticky sú omnoho plastickejší, ich konanie v pomere k Eve celkom jasné, pochopiteľné a psychologicky presvedčivé, a tu je čiara jasnosti a presvedčivosti

Alena Pajtinková, Tomáš Grega, Ján Dobřík

ešte čistejšia u Miša než u Ondreja, u ktorého síce vo vývine deja, vo chvíli, keď sa v prvom dejstve javí vo dverách, nieto nič nepresvedčivého, ale preto sa autorovi vyklázlo primnoho „papieru“ a „americkej filmovej rýchlosti“ v jeho rozprávaní o zážitkoch v Amerike; v tomto rozprávaní zažil Ondrej dve katastrofy v bani, stratil pamäť, ale zas sa mu vrátila, za päť rokov ani nemyslel na Evu a rodný kraj, a potom, keď za- sa pomyslel, razom, toho istého dňa, sadol na loď, aby sa vrátil domov, odrazu tak fantasticky bohatý (pracoval ako obyčajný baník), že môže za 750 000 korún kúpiť majetok, a potom ešte aj 15 000 dolárov ponúkne Mišovi, aby sa zriekol Evy.

Ale bez ohľadu na niektoré slabšie miesta sám spor týchto troch ľudí je tak ľudsky jasný a mocný (isteže by dráma bola ešte mocnejšia, keby bola väčšmi zdôraznená túžba otcov, Ondreja a Miša, aby si každý z nich zadržal svojho syna), že mu divák verí a žije s Evou a jej tragédiou, ktorá ako by podľa nejakého vyššieho spracovania osudu musela prísť ako výslednica túžby po zachovaní života, a preto nešťastlivej biedy chudobných národov, že svojich zdravých a mladých synov boli prinútení posilať do Ameriky.

Ale tu sa predsa musíme vrátiť na taký výrazný a skvelý rámec celej drámy, na podanie sedliacko-pastierskeho života v slovenských horách, čím táto dráma získava osobitnú hodnotu a osobitné miesto v celom Stodolovom opuse. Stodola, zjemnený intelektuál a Európan, ktorému podľa jeho najbližších predkov nie sú ďaleké tie hory a život v nich, nemohol zatajiť, že sa v rodičovských horách predsa najvoľnejšie dýcha a že tam črpák žinčice a kus posúcha chutí nielen ako jedlo, ale aj ako symbol otcov, ktorý symbol sa nechce a nemôže zabudnúť a ktorého sa on nechce zrieknuť. Mohli by sme to nazvať aj rousseauvovským výkrikom pre návrat k prírode, ktorý výkrik nie je neznámy ani staršej slovenskej literatúre, a tak ho nájdeme aj u jedného z hlavných predstaviteľov slovenského romantizmu, u básnika Janka Kráľa. Láska k horám spôsobila, že Stodolovi sa na niektorých miestach podarilo až do najjemnejších podrobností vžiť do psychológie sedliaka, a keď napríklad v prvom dejstve po-

čúvame starú Ondrejovu matku, ktorá hreší Miša a Evu, prečo pijú mlieko, „lebo čím odchovajú prasce, keď im sami popijú mlieko“, alebo keď v treťom dejstve starý bača Mrnčo na Ondrejovu otázku, prečo nepriviezol matku na koči až po kolibu na vrchu, odpovedá, že je „škoda koní, ktoré by sa na takej strmej ceste zničili“, zabúdame, že sme v divadle, lebo sa nám zdá, že sú pred nami na javisku skutoční sedliaci s celým svojím typickým životným chápaním.

Áno, ani v jednom svojom diele nepodal Stodola tak úprimne odraz svojej zeme; a vpadne nám do očí ešte niečo: že ani v jednom svojom diele nepodal Stodola toľko teplej poézie, ako majú miesta v druhom dejstve, keď „Amerikán“ Ondrej po prvý raz po návrate prichádza do kontaktu s atmosférou dediny a pastierskeho života a najväčší pôžitok mu poskytuje fajka z úst starého Mrnču a žinčica pre neho značí väčší pôžitok než najvyberanejší obed, ktorý pre neho pripravila gazdiná. Nikde viac v celom Stodolovom opuse nenájdeme takú krásnu poéziu (a súčasne aj toľko úprimného realizmu), ako je na začiatku tretieho dejstva, keď sa v horách Mišo lúči s ostatnými pastiermi a pritom myslí na každú maličkosť, aj na hodiny v pastierskej kolibe, ktoré sa každý deň sponáhli o tridsať minút a na každú jednotlivú z 280 oviec, ktoré pozná nielen po mene, ale aj presne vie, kedy ktorá z nich bude mať mladé.

Jednotlivé menšie chyby v psychologickom spracovaní, najmä spracovanie titulnej úlohy v *Bačovej žene*, zatieňujú ostatné skvelé komponenty tejto drámy, v ktorej Stodola – majster scénickej techniky a súčasne aj básnik pastierskeho života pod Tatrami – dal voľnosť a rozspieval sa v citlivej piesni, venovanej rodnej zemi, a tak vytvoril práve z toho typicky slovenského reprezentačnú drámu modernej slovenskej literatúry.

In *Naše divadlo*, február 1944,
roč. 16, č. 6, s. 134 – 138.

ČESKÝ POHLAD NA BAČOVU ŽENU

Stodolova hra *Bačova žena* (1928) má v autorově díle v určitém slova smyslu výjimečné postavení; satirický talent autorův tu ustupuje citění baladickému. Krátkému rozboru dramatického tvaru tohoto díla jsou věnovány následující řádky.

Barvy dne a noci

PRVNÍ DĚJSTVÍ hry se odehrává za onoho podivného času, kdy se den s trochou mátožnosti proměňuje v noc, DRUHÉ DĚJSTVÍ za oslnivě zřetelného denního světla a konečně TŘETÍ DĚJSTVÍ tragédie je lokalizováno do času kolem půlnoci, za tmy, která stejně jak je to časté na Rembrandtových obrazech, má něco z barvy temně odtékající krve.

Připomínka, že PRVNÍ DĚJSTVÍ má něco z mátožnosti není samovolnou nadsázkou. Právě v tomto dějství se pro všechny zúčastněné postavy dějí věci snad až snově neuvěřitelné – najdeme tu krvavé předznamenání smrti neznámé Puťišovy ženy (stejně jako později hlavní postava hry Eva se tato neznámá žena probodne pro nešťastnou lásku nožem), dále posmutněle snovou vůni Eviny pohádky o bylinkáři, který svou cestu za krásou zaplatí životem, brzy nato blouznivé vyprávění Ondřejovy matky o blaženosti, kterou zažívá, když za soumraku rozmlouvá se svým nepřítomným synem a konečně až snově nepravděpodobný je závěr dějství, kdy do místnosti (kterou osvětluje jen úsporně svítící petrolejka) vstoupí mrtvý Ondřej; přesněji řečeno mrtvý úředně, mrtvý podle všech logických pravděpodobností, ale živý podle paradoxních zákonitostí života, který už v tisícileté tradici lidové písně přivádí štěstí se žalem a lásku se smrtí jako nerozlučnou dvojici.

DRUHÉ DĚJSTVÍ je naproti tomu až krutě určité. Ne nadarmo je ozářeno kontrastním denním světlem, které neumožňuje žádný únik do vzpomínek či snů; je tu nastolen čas rozhodo-

vání, kdy každá volba přinese tragické důsledky pro některou z postav. Paradox této volby je zvýšen skutečností, že tu proti sobě nestojí jen dva manželé jedné ženy, ale také dva otcové svých synů, navíc také dva někdejší přátelé, spojení před lety stejným údělem bídy. Není divu, že právě v tomto kontrastně osvětleném časovém úseku se nejostřeji vyhroťtí nejen spory individuální, ale také co nejzřetelněji se vyjeví sociální pozadí hry; Stodolova obžaloba třídní společnosti, která mrzáčí lidské osudy a bere jakoukoliv možnost lidského štěstí. Vždyť ti dva muži, kteří proti sobě stojí ve sporu o jednu ženu, jsou především oběťmi sociální lhostejnosti lesů a hor. Nebýt této třídní nespravedlnosti, celá tato paradoxní ironie osudů by nikdy nevznikla.

A konečně tu máme JEDNÁNÍ TŘETÍ, obestřené tichem lesů stejně krásných jako nebezpečných a tmou, v níž se po způsobu symfonických variací odehraje celé tragické vyvrcholení hry. Příznačná krása nočního lesa tvoří pozadí nově opakování pokusu o záchranu slabě zářícího plaménku lásky. Později pak už jen osamocený oheň před kolibou je svědkem krvavě niterného jasu, který – díky Evině smrti – alespoň na chvíli rozjasní egoistická nitra obou soků. Třetí dějství tedy v sobě nese jak temnotu horské noci, korespondující s tragismem hry, tak probuzený oheň a záři vnitřní očisty.

Les v nitru člověka

Motiv LESA je nesporně jedním z klíčových motivů hry, kolem něhož je seskupena řada významů. V této souvislosti je nutno připomenout, že v původním slovenském textu čteme slovo HORA, které je významově ještě nasycenější, neboť ve svém základním jazykovém významu zahrnuje jak pojem „lesa“, tak pojem „hory“.

Motiv lesa ve hře vystupuje v mnoha souvislostech, nicméně, jako nejdůležitější by bylo možno označit souvislost, kdy les je něčím, co by se dalo označit jako PAMĚŤ DOMOVA. Když Ondřej po závalu v amerických dolech ztratí paměť, nedokáže si po určitou dobu vybavit své jméno, svou ženu, své dítě, ale stále se mu z hloubi paměti vynořuje šumě-

ní zcela konkrétního lesa, šplouchání potůčku, košaté jedle. Les a příroda jeho domova je tady nejhlubší součástí jeho paměti, podstatnější a pevnější než všechno ostatní. Nicméně právě tato nejhlubší vzpomínka na krajinu, les a hory je tou nejdůležitější jistotou, že Ondřej zůstane člověkem, neboť tam, kde se ztratí i povědomí domova jako bezpečí, zbývá už jen prázdná vykořeněnost, plevelné usychání života. Také pro Evu je les něčím víc než určitou přírodní skutečností, je bytostnou součástí jejího citového života. Její paměť lesa (na rozdíl od mužské paměti Ondřejovy) je směs vůní (mateřídouška) a zpěvu ptáků (kukačky); koneckonců také její pohádka o bylinkáři je plná květů, které přežily i bylinkářovu smrt. Les je pro Evu jistotou krásy a stálé naděje na štěstí; hlasy lesa jsou s ní i ve chvíli její smrti, jako by i v této chvíli připomínaly Evinu důvěru v možnost štěstí jejich dětí.

Ondřej i Eva les slyší, rozumí mu. Starý hospodář Mrnčo si ve hře stěžuje, že už řeči lesa nerozumí: „Co všechno já jsem kdysi zaslechl v lese, jak ten les uměl ke mně promluvit! Teď už jen hučí a hučí.“ Starý Mrnčo však není jen hluchý vůči lesu, mnohdy už také přestal rozumět skutečné hodnotě člověka. Není tato hluchost vůči hlasu lesa v souvislosti s Mrnčovou ztrátou skutečných hodnot, když ve třetím dějství nechá na smrt nemocnou Ondřejovu matku stoupat vedle vozu do prudké stráně jen proto, aby „nezkazil koně“?

Pokryteckou lítost nad ztrátou „krásného lesa“ uslyšíme také z úst urozeného pána Svatojurského hned poté, kdy se rozhodl „netahat se“ s pamětí svého rodu a ponechat podobizny svých předků viset na zámku, který prodal. Vztah k lesu je tedy ve Stodolově hře v jistém slova smyslu vztahem k lepším stránkám lidství jednotlivých postav; jednoznačně však má metaforický význam, který je autorem bohatě využíván.

Melodie hry

Melodická „instrumentace“ hry je často stmelována vratnými hlasy opakovaných motivů, jakýmsi mnohohlasným vyu-

Marián Frkáň, Zuzana Rohoňová

Alena Pajtinková, Zuzana Rohoňová

žitím motivických ozvěn. Třebaže ústředním motivem Stodolovy hry je skutečnost NÁVRATU Ondřeje, celá hra je jako mnohonásobnou ozvěnou protkána motivy LOUČENÍ.

Od první chvíle, kdy matka vstoupí v prvním dějství do Evi-na pokoje, stále se loučí; není to formální loučení, matka se vlastně loučí s prázdným denním světlem a těší se na stmívání, kdy bude moci mluvit s nepřítomným Ondřejem. Její několikanásobné loučení, spojené s krajní nedočkavostí, je ještě v témže dějství vystřídáno dvojím staccatovým rozchodem – Ondřej se rychle rozloučí s nadějí, když uvidí svou ženu s Michalem a odejde, aniž řekne Evě jediné slovo. Dříve než dozní úder dveří po jeho odchodu, prudkým zavřením jiných dveří se uskuteční první rozloučení Evy a Michala. Dvě loučení jako dva údery neštěstí. Falešně zazní loučení Svatojurského hned na počátku dalšího dějství. Další úder zamykaných dveří znamená loučení Ondřeje s Evou a konec druhého dějství je nesen tisíci se melodií Ondřejova loučení se statkem, panskými šaty i nadějí. Počátek třetího obrazu je veden v tichém loučení Michala s kolibou, ovečkami, lesem a snad i zemí (Michal chce znovu odejít do Ameriky), po nezdařeném pokusu o smíření je tu nové loučení Evy s Michalem, které pak dostane závěrečný smírný akord v loučení umírající Evy.

Není asi bez významu, že všechny tyto mnohohlasé znějící ozvěny loučení mají blízko k LÍTOSTI, k onomu krásnému slovíčku lidové poezie, které v sobě obsahuje smutek přetvořený v krásu melodie. A není právě tato Stodolova hra, kromě svých hodnot myšlenkových, psychologických i společenských, také hrou, která má svou nezaměnitelnou melodii? Porovnáme-li právě toto dílo s dalšími Stodolovými hrami, z nichž mnohé mají satirický charakter, je zřejmé, že tuto baladu napsal básník.

Text bol uverejnený v bulletine k inscenácii Národného divadla v Prahe, ktorá vznikla pri príležitosti 100. výročia jeho otvorenia, v rámci Roku českého divadla. Premiéra bola pred štyridsiatimi rokmi 2. a 3. júna 1983.

NAKRÚCA SA

So zadostučením sa dozvedáme, že 3. augusta vo Vyšnej Boci, Polomke a okolí Slovenská filmová spoločnosť začne nakrúčať exteriéry pre celovečerný film „Varúj“, podľa drámy *Bačova žena* od Ivana Stodolu. Stodolovu drámu pre film spracoval a prispôbil Paľo Bielik, režiséri Martin Frič a Karol Steklý. Hudba S. Jurovský.

Na filme pracuje veľký štáb technických pracovníkov a hercov. Najmä technický štáb bolo treba obsadiť dvojmo. Vedľa skúsených technických pracovníkov českých do výroby sa zaúčá slovenský technický dorast. Pri skúsenom režisérovi M. Fričovi do réžie veľkých filmov sa zasväčuje Paľo Bielik ako asistent, vedľa vedúceho výroby Jána Sinnreicha, ako asistenti pracujú Alexander Sekuta a Ján Mrázek. Podobné obsadenie je i v práci kameramana, zvukového majstra a mikrofonistu. Režisér Frič, spolupráca Karola Plicku, ako umeleckého poradcu, Dr. J. Jamnického, ako vedúceho dialógov, K. L. Zachara, ako technického poradcu, Eleny Holéczy, spolupráca spisovateľov, ba dokonca i zásah filmového estéta Baláža pri konečnej úprave scenaria je nám zárukou nadpriemernosti filmu a že Stodolova známa látka z dedinského bačovského prostredia nebude zvädzať režiséra k tvorbe podobného druhu filmu, aký poznáme z českej filmovej produkcie.

Herecké úlohy obsadili herci z Bratislavy s výnimkou Jiřiny Štepiňkovej, ktorá má predstavovať hlavnú rolu Evy, bačovej ženy. Paľo Bielik bude hrať úlohu Ondreja Muranicu, Július Pántik valacha Miša, O. Flögl baču Mrnču, Bagar gazdu, okrem nich obsadili role A. Chmelko, J. Budský, Ondrej Jariabek a Sekula ml. Podľa zásad, herci sa majú vyberať najprv z radov profesionálnych hercov, potom pomedzi ochotníkov a konečne sa hľadajú v treťom rade filmovej typy.

Pochopiteľne o prácu, ale aj o ľudí okolo tohto prvého filmu veľmi sa zaujíma široká verejnosť.

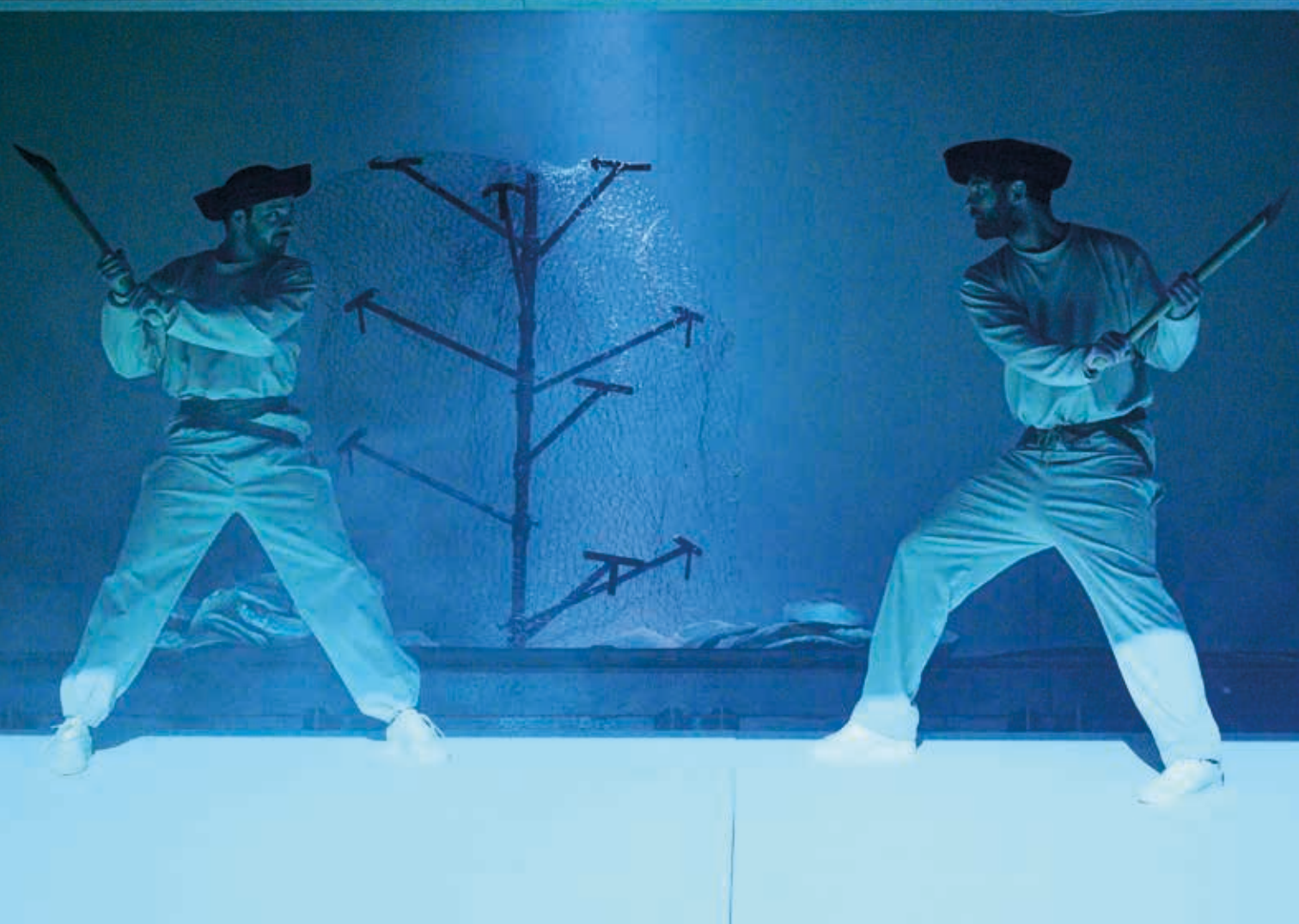
Úzkostlivosť so strany producentov a hercov, pochopiteľne, pri debute sťažujú prácu. Nebolo by v záujme veci rozvracať pracovné výkony všakovými dohadmi a predčasnou kri-

tikou. Vedúci a zodpovední pracovníci sú si vedomí toho, že ide o nový druh umeleckého i priemyselného podnikania u nás, ide o debut, ktorým sa slovenský film stane skutkom a predstaví slovenskej a českej verejnosti. Dúfajme, že v januári budúceho roku uvidíme ho na plátně.

In *Národná obroda*, 31. júla 1946, roč. II., č. 172, s. 4.

Matej Babej, Jaroslav Kysel

bulletin k inscenácii **Bačova žena**

zostavil: Miro Dacho

foto zo skúšky: Braňo Konečný

vizuál: Dalibor Palenčík

layout: Ivan Bílý

tlač: P+M Turany, s. r. o.

cena: 2 €

Slovenské komorné divadlo

Divadelná 1, 036 80 Martin

Tel.: 043/422 40 98

www.skdmartin.sk

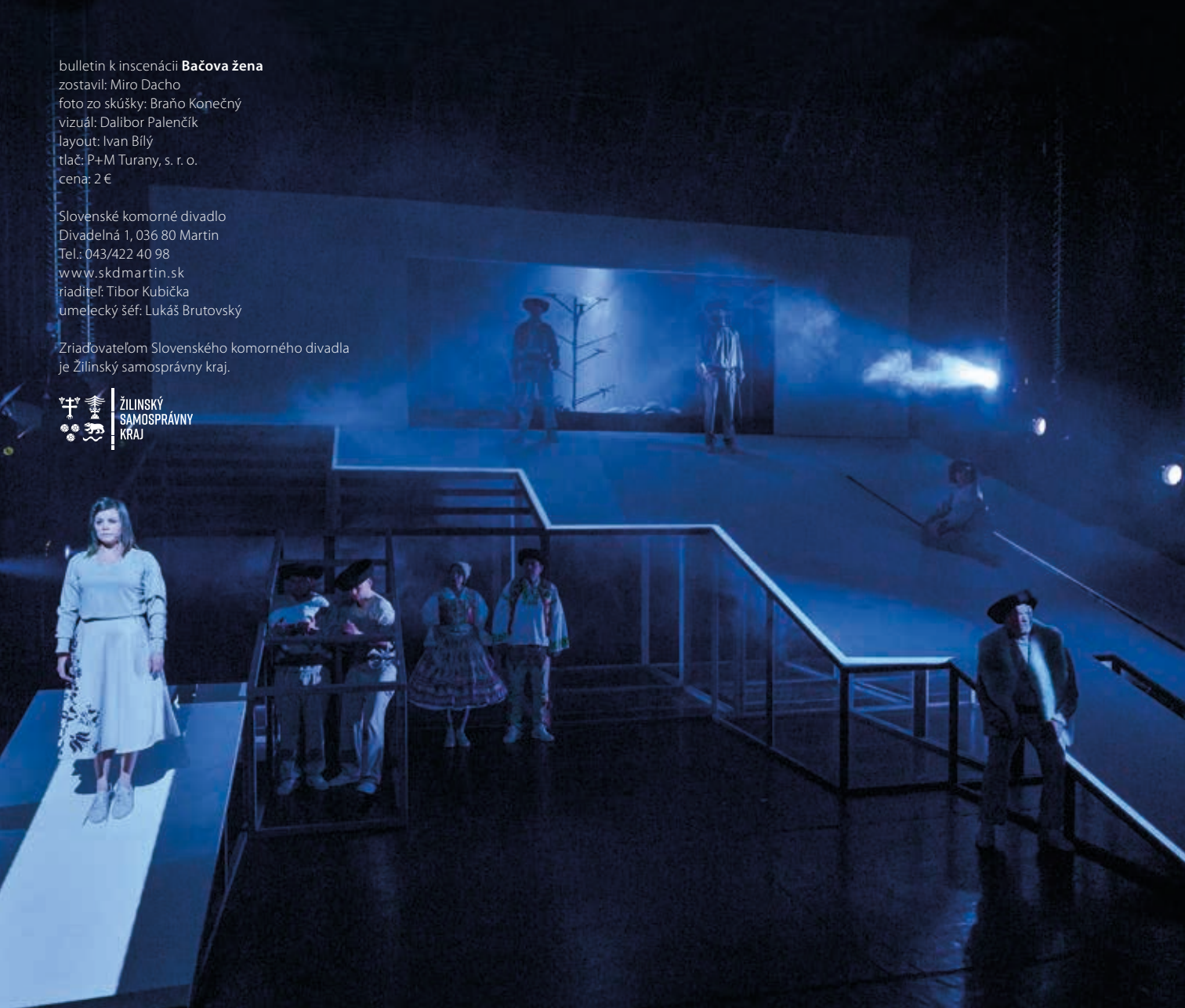
riaditeľ: Tibor Kubička

umelecký šéf: Lukáš Brutovský

Zriaďovateľom Slovenského komorného divadla
je Žilinský samosprávny kraj.

ŽILINSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

Partner inscenácie

NADÁCIA

T A T R A B A N K Y

30. jún | 14:00

SUPER HRDINOVIA V CENTRE

FOTENIE SO SUPERHRDINAMI | SÚŤAŽ O ZAUJÍMAVÉ CENY
MODEROVANÁ TANEČNO - AKROBATICKÁ SHOW
POHYBOVÝ WORKSHOP S DEŤMI

 **GALÉRIA
MARTIN**

WWW.GALERIAMARTIN.SK

Partneri inscenácie

HEREČKY
A HERCOV
SKD MARTIN
V INSCENÁCII
BAČOVA ŽENA
OBÚVA

eCCO®
www.ecco.com

VANKO + LECHAN

= **VL**

UŽ
OD ROKU
1997

vlmedia
REKLAMA A PROPAGÁCIA

www.vlmedia.sk

VINOTÉKA & BAR
Sommelier

www.sml.sk | 0903 999 329 | Martin - L'adoveň

HOTEL
TURIEC

UŽ SI VIDEL NAŠU NOVÚ PONUKU JEDÁL?

PRÍD SA NA TO POZRIEŤ

A VYBER SI TO SVOJE

infinity

nekonečne veľa možností

www.infinityreklama.sk

MERCEDES-EQ

PRE NOVÉ ROZMERY. NOVÁ, PLNE ELEKTRICKÁ EQB

Spoznajte EQB v novej dimenzii až so siedmimi
voliteľnými sedadlami pre celú rodinu.

Motorr
M A R T I N

MESSINX

Podľa WLTP: EQB 350 4MATIC: spotreba elektriny v kWh/100 km (kombinovaná): 19,4 – 18,1; emisie CO₂ v g/km (kombinované): 0.^[1]
^[1]Vážený priemer

Motorr Martin, Francúzskych partizánov 5831, 036 08 Martin, +421 43 42 45 551, info.martin@motorr.sk

Divadlo podporili

Hlavný mediálny partner

Mediálni partneri

TURČIANSKE NOVINY

TURIEC ONLINE

